

lucrării care se discută, și nici prezentarea unor complimente sau aluzii „subtile“, în locul unei critici temeinice și sincere, care să se aplice la roluri sau la spectacole.

Regizorii teatrului au o mare răspundere în această privință și lor le revine, în primul rînd, sarcina de a fi, prin exemplul personal, animatorii Consiliului artistic. Sprijinul lor trebuie să se manifeste atît în rezolvarea chestiunilor artistice de prim ordin, cit și în soluții practice date problemelor care se ivesc treptat în munca de pregătire a spectacolelor. Înalta lor calificare profesională, orizontul viziunii lor artistice, conștiința instrumentelor de lucru proprii și cunoașterea posibilităților creatoare ale colectivului, — iată forțele pe care regizorii trebuie să le aducă în dezbaterile consiliului artistic. Numai efortul conjugat al acestora îi poate asigura eficacitatea.

Pentru îmbunătățirea activității teatrului, stimularea atmosferei creatoare, prin mijloace variate care să trezească interesul actorilor, este de asemenea necesară. Socotim că la aceasta poate contribui în mare măsură realizarea unui ciclu de conferințe experimentale. Actorii noștri vor avea astfel posibilitatea să se documenteze cu privire la problemele teoretice și practice pe care le ridică realizarea marelui repertoriu clasic. Totdeodată, ei își vor putea încerca „forțele“, interpretînd unele fragmente din marile opere ale literaturii dramatice universale. Prezența — desigur, numeroasă — a publicului la aceste rodnice experiențe va constitui un factor hotărîtor pentru reușita lor și va contribui la o apropiere mai strînsă între oamenii noștri de teatru și masele de spectatori.

Stagiunea de față este plină de perspective frumoase, creatoare. Depinde numai de noi să le transformăm, printr-o muncă susținută și neprecupețită, printr-un elan creator, în realizări concrete: în spectacole demne de prima noastră scenă, pe măsura adevăratelor posibilități ale slujitorilor ei.

Să nu ne uităm lipsurile, ci să le înlăturăm cu hotărîre, dar, în același timp, să lăsăm deoparte ezitățile și să pornim cu mult curaj la îndeplinirea sarcinilor noastre.

Vasile MOLDOVAN

Întrebări...

Amintirile oricărui spectator sînt legate mai întotdeauna de Teatrul Național. Care dintre noi nu păstrează în memorie impresiile solemne ale ridicărilor de cortină în impunătoarea sală, distrusă acum mai bine de 12 ani? Poate cineva uita nerăbdarea adolescentă cu care erau așteptate matineele de joi sau duminică? Fiorul pe care ți-l dădea biletul cumpărat cu 5 lei, păstrat cu sfințenie pînă în ziua spectacolului, cînd urcai sutele de trepte de la intrarea laterală, pentru ca să-ți ocupi iocul jinduit, în apropierea... plafonului teatrului? Dar amintirile nu se leagă numai de vîrsta adolescenței și a studenției, nu numai de solemnitatea cadrului, ci mai ales de spectacolele acestui teatru, de marii săi actori. Cu toții frecventam și teatrele particulare, unele meritorii pentru repertoriul și arta lor — ca cel condus de Lucia Sturdza-Bulandra, Tony Bulandra, Maximilian, Manolescu sau Gh. Storin —, dar nicăieri nu simțeam un fior artistic atît de puternic. În Teatrul Național, se păstra — peste toate vicisitudinile vremii — climatul cultural al marilor înaintași, spiritul real al artei teatrale naționale, făurite în zeci și zeci de ani de osteneala scriitorilor noștri dramatici, de marii noștri actori.

Așternînd aceste rînduri pe hîrtie, mă întrebam dacă de același sentiment este

cuprins adolescentul de azi, spectatorul contemporan, pătrunzind într-una din sălile Teatrului Național. Teamă mi-e că nu. De ce oare ?

A decăzut arta actorilor noștri ? Dimpotrivă ! Nu sînt în Teatrul Național forțe artistice care să continue tradiția înaintașilor ? Bă dintre cele mai bune ! A slăbit vigoarea creatoare a regizorilor și actorilor ? Succesul înregistrat la festivalul internațional de la Paris este cea mai convingătoare dovadă contrarie ! Este repertoriul de astăzi mai limitat decît în trecut ? Nicidecum. Literaturile dramatice străine care stau la dispoziția teatrelor s-au înmulțit, iar dramaturgia originală e mai prolifică decît în multe epoci anterioare !

Și totuși, nu de puține ori, spectatorii au ieșit fără nici o însuflețire — dacă nu și amăriți — din sălile Teatrului Național. N-au găsit aci întotdeauna piesele dorite, n-au cîștigat din piesele dorite înariparea așteptată cu emoție. Este adevărat, lipsește cadrul impunător al vechiului teatru, dar nu absența acestuia explică totul. De aceea, în măsura în care ne stă în putință, am vrea să contribuim la discuția deschisă acum de revista „Teatrul“, în sprijinul cauzei meritorii pe care o urmărește.

*

La Teatrul Național — în vremile din trecut, dar nu chiar atît de îndepărtate — momentele de mare înflorire au fost asigurate de conduceri înțelepte și competente, de mari oameni de cultură care au știut să îndrumeze cele mai bune forțe artistice ale teatrului romînesc. Ghica și Odobescu, Caragiale, Davila sau Pompiliu Eliade au avut de împințat greutăți nenumărate pentru ca să-și poată aplica programele lor de conducere. Caragiale și Davila au fost nevoiți să părăsească însăși direcția teatrului din cauza acestor programe. Secretul conducerii fericite a Teatrului Național în acele vremi consta în faptul că, spre deosebire de alți onorabili directori „administrativi“, acești oameni de cultură aveau un program de principiu, care urmărea în primul rînd îmbunătățirea activității artistice a Teatrului Național.

Vizionînd toate spectacolele Teatrului Național din ultimele stagioni, ne-ar fi greu să extragem liniile directoare ale programului de activitate al actualei conduceri a Teatrului Național. Nici prin spectacole, nici măcar declarativ, acest program nu s-a făcut cunoscut.

Caragiale, care împințina rezistența presei burgheze, impasibilitatea conservatorilor și oprobiul liberalilor, fără sprijin din partea unui guvern obtuz pentru problemele de cultură, făcea totuși cunoscut în mod manifest la venirea sa la direcția Teatrului Național, programul său de activitate, reparator pentru greșelile din trecut, innoitor în privința repertoriului și dezvoltarea artei scenice. Ar fi inutil să repetăm conținutul cunoscut al acelei scrisori-program pe care Caragiale o adresase — fără sorți de a fi publicată — ziarelor vremii. Este util însă să ne punem întrebarea : care este programul actualei conduceri a Teatrului Național ? Dintr-o serie de spectacole valoroase, bunăvoința și buna intenție nu pot fi contestate. Dar ajunge atît ? Care este, în primul rînd, politica de repertoriu a teatrului ?

În repertoriul Teatrului Național, a existat în ultimii ani un spirit de improvizare care a făcut să îndepărteze — uneori — prima noastră scenă de menirea ei cultural-educativă de prim ordin. Marii clasici ai dramaturgiei universale au fost reprezentați condamnabil de puțin. În cițiva ani, un singur Molière și un singur Shakespeare, din Calderon dela Barca o lucrare puțin semnificativă, Lope de Vega nu, Tirso de Molina nu, Beaumarchais, Marivaux sau Musset nici pe atît, Goldoni și Gozzi de asemenea. Ca să nu mai vorbim de Sofocle și Euripide, Plaut și Aristofan.

După reprezentarea operei lui Caragiale — și aceea nu integral — Teatrul

Național s-a declarat mulțumit că alte teatre au preluat sarcinile repertoriului său specific, acele opere originale clasice care s-au născut pe scena sa. Montarea dramei lui Delavrancea (*Apus de soare*) n-ar fi trebuit oare să facă parte dintr-o serie de spectacole în care dramele istorice să-și fi căpătat în sfârșit reprezentarea lor contemporană, ținându-se seamă de tradiția teatrului lui Alecsandri, Hașdeu, Davila, Delavrancea etc. ?

Înainte de război, în timpul cînd literatura clasică și modernă rusă era ostracizată din editurile și de pe scenele teatrelor noastre, Teatrul Național a jucat Gorki, Cehov, Tolstoi. Gusti a reprezentat capodoperele acestora, realizînd mari spectacole cu destul de multe decenii înainte. Astăzi totuși, în cîteva stagioni a apărut o singură piesă de Gorki, nici o operă de Tolstoi, Turgheniev, Dostoievski. E bine că în sfârșit Teatrul Național nu se mai limitează doar la *Gaițele* și își propune reprezentarea altor piese scrise între cele două războaie mondiale (*Steaua fără nume*, *Omul cu mîrtoaga*, *Omul care a văzut moartea*), dar încă nu figurează în repertoriul teatrului operele dramaturgiei universale moderne. De mult nu s-a jucat Ibsen, B. Shaw sau Hauptmann și încă nu apar piesele dramaturgiei contemporane, piesele lui Maiakovski, Bertolt Brecht, Garcia Lorca, Hikmet ș.a.

Teatrul Național a pierdut în ultimii ani cîțiva actori de mare valoare : N. Băltășeanu, Sonia Cluceru, G. Timică, Ion Talianu, creatori de mari valori artistice în teatrul românesc.

Cîți din spectatorii tineri ai ultimelor generații au putut să-l vadă însă pe Băltășeanu în Dinu Păturică, în Don Juan, în Tartuffe, în Hagi-Tudose sau în Verșinin din *Trei surori*. Sint studenți în Institutul de teatru care n-au văzut-o niciodată jucînd pe Sonia Cluceru, pentru că *Romeo și Julieta* (Doica) a ieșit din repertoriu, pentru că în ultimii ani *Conu Leonida față cu reacțiunea* (Efimița) s-a jucat numai de cîteva ori. Am fi vrut să-l mai vedem pe Timică în Doolittle, în Marmeladov, în Conu Leonida, dar repertoriul teatrului nu i-a îngăduit să mai joace aceste roluri.

Sint astăzi în Teatrul Național mari actori care joacă puțin și mai ales prea puține roluri importante. Repertoriul nu corespunde forțelor artistice, nu le valorifică și asta nu numai în dauna teatrului, dar și a sutelor de mii de spectatori din generațiile noi care trebuie să-și facă educația clasică și modernă și în Teatrul Național. Am vrea s-o vedem pe Aura Buzescu în Antigona sau în Lady Macbeth, pe Marioara Voiculescu în Fedra sau în *Strigoii*, pe Ion Manolescu în Nehliudov, pe Costache Antoniu în unchiul Vanea sau în mușicul din *Roadele învățăturii*, pe Vasiliu-Birlic în *Bolnavul închipuit*, pe Iancovescu în Cyrano, pe Ion Finteșteanu în Don Salluste sau în Astrov, pe Maria Botta în *Sfînta Ioana*, și pe atîția alți actori în marile roluri ale repertoriului clasic și modern.

Marii actori ai Teatrului Național jucau în trecut sute de roluri de primă mîină. M. Millo, Aristizza Romanescu, C. I. Nottara au jucat peste 600 de roluri. Nimeni nu ar putea să pretindă o astfel de muncă actorilor de azi, dar nici absența unora de pe scenă nu poate fi justificată pentru stagioni întregi.

Multe spectacole au dovedit că întrebuițarea actorilor frunțași duce la realizări valoroase, care demonstrează adevăratul potențial al colectivului artistic al Teatrului Național (*Trei surori*, *Revizorul*, *Hagi-Tudose*, *Bălcescu*, și în primul rînd spectacolele Caragiale). Dar aceste spectacole nu rămîn în repertoriul permanent al teatrului, au un caracter pasager, deoarece teatrul nu îngrijește conservarea și mai ales reprezentarea lor periodică și continuă. În acest fel, experiența cîștigată se risipește, iar publicul și mai ales generațiile noi sint private în fond de niște importante opere de artă pe care au dreptul să le cunoască.

Există în Teatrul Național foarte mulți actori tineri, talentați, întrebuițați

de asemenea într-o mică măsură. Spectacolele — și ele ocazionale și rare — cu distribuții tinere în exclusivitate nu pot rezolva problema și ar duce la o separație cu rezultate nesatisfăcătoare. Trebuie asigurat un contact strins între măștri și actorii tineri. Inițiativa trebuie să pornească însă de la „virstnici“; luind exemplul înaintașilor lor, să realizeze prietenii creatoare între maestru și discipol, așa cum au existat între Mihail Pascaly și Grigore Manolescu, între Caragiale și Brezeanu, între Gusty și Soare.

De ce despre multe din spectacolele Teatrului Național se spune că sînt cenușii, lipsite de personalitate, de inventivitate și fantezie? Au oare dreptate cei care susțin existența conformismului regizoral în activitatea teatrului? În cea mai mare parte, da! Rare sînt încercările de innoire a artei scenice în spectacolele Teatrului Național, tentativele de a găsi formule noi, sugestive, care să înlăture concepția îngustă a „realismului monoton“, persistent doar din lipsă de curaj și fantezie.

Teatrul Național are un *studio*, nume care însă a devenit caduc. Nu există nici o diferență între cele două scene ale Teatrului Național. Cînd Liviu Rebreanu a inițiat *studioul* Teatrului Național, el s-a gîndit la necesitatea creării unei scene pentru actorii teatrului în care s-a format școala realismului clasic, pentru ca aceștia să poată face „experimentele“ necesare îmbogățirii concepției și mijloacelor lor artistice. Un regizor ca Ion Sava a încercat acest lucru, chiar dacă experimentele sale au tîns spre formalism, și în *Frumoasa adormită* de San Secondo sau în *Orașul nostru* de Th. Wilder s-a făcut evidentă tendința regizorului și a colectivului de a găsi posibilități noi de expresie artistică. Nu pledăm pentru *Macbeth*: cu măști, dar nu ne poate satisface nici un Shakespeare secătuit de dramatism din „prudență“, și nici un Molière care nu-și capătă formele moderne de reprezentare specifice comediei molieresti.

Nivelul actual al colectivului și experiența cîștigată, pregătirea ideologică-estetică justifică posibilitatea și necesitatea experimentelor, fără riscul de a cădea în formalism, dar cu certitudinea de a scăpa de platitudine.

Este desigur necesar pentru aceasta un contact cit mai larg cu mișcarea teatrală universală. Oamenii de teatru trebuie nu numai să citească ci să și vadă cit mai mult teatru. În Uniunea Sovietică și în Germania, ca și în multe alte țări, există o frămîntare creatoare care trebuie cunoscută nu numai din literatură. Spectacolele M.H.A.T.-ului au fost mai utile pentru actorii noștri decît multe lecții anoste, „teoretice“, ale „cercului de studii“; vizita Teatrului Național la Paris a prilejuit o confruntare cu genuri și stiluri de teatru care chiar atunci cînd nu sînt de însușit lărgesc orizontul artistic și perspectivele creatoare ale regizorilor și actorilor. Pe această linie, Teatrul Național ar trebui să-și propună schimburi de experiență cu teatrele sovietice, cu teatrul regretatului Brecht din Berlin, cu cel al lui Burian din Praga, cu Teatrul Național Popular din Paris și altele.

Arta multor actori din trecut, din Teatrul Național, s-a îmbogățit și s-a transformat, adesea, în contact cu arta marilor actori ai teatrului universal. La sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru au jucat pe scena Teatrului Național: Sarah Bernhardt, Coquelin, Mounet-Sully, Eleonora Duse, Rossi, Novelli.

Prezența în mijlocul nostru a unor actori ca Gribov, Livanov, Kedrov, Elanskaia, Tarasova va fi salutară pentru munca viitoare a actorilor noștri. Dar acesta trebuie să fie numai începutul. Contactul cu marii actori și regizori ai teatrului contemporan va determina ridicarea gradului de cultură artistică a oamenilor noștri de teatru la nivelul preocupărilor mișcării teatrale contemporane.

Toate acestea necesită un program curajos de muncă, dar care nu trebuie

și nu poate să fie rodul exclusiv al muncii direcției teatrului. Actorilor și regizorilor le revine în primul rînd o mare răspundere în această privință.

A trecut de mult vremea cînd N. Iorga interpela în parlament pe ministrul instrucțiunii „dacă știe că actorii romîni pribegesc prin tîrguri fără teatru”; au rămas printre tristele amintiri ale teatrului romînesc plîngeri ale actorilor teatrelor naționale, prin care înștiințau același minister că 12 societari „sîntem expuși a rămînea pe drumuri cu familiile noastre, lipsiți de egsistență zilnică”, cerînd „un concediu pînă la 1 aprilie viitor ca să putem a ne hrăni prin alte orașe din țară”. Și totuși în acea vreme, în condiții amarnice, actorii se simțeau solidari și răspunzători pentru soarta teatrului romînesc, pentru soarta Teatrului Național. Actorii fruntași ai Naționalului nu au rămas pasivi față de evoluția teatrului. „Ne doare — scriau în 1897 într-un memoriu Aristizza Romanescu, Amalia și V. Hasnaș, Ion Petrescu, V. Toneanu, Maria Ciucurescu, Ion Brezeanu, V. Leonescu etc. — cînd în relațiile noastre zilnice, primim imputări de la persoane competente asupra nenimeritei alegeri a repertoriului. Și ne doare cu atît mai mult — continua memoriul — cu cît nu sîntem consultați niciodată în această privință, deși printre noi se găsesc mulți care prin meritul, munca și competența lor ar putea emite idei folositoare. Mai mult încă faptul că soarta noastră e atît de mult legată de a instituției, ne-ar îndreptăți la aceasta”.

Actorii și regizorii Teatrului Național și-au cîștigat de mult dreptul de a fi consultați, de a conduce chiar destinele teatrului. Ce altceva este consiliul artistic al teatrului, dacă nu un for în care cei mai buni actori și regizori să hotărască asupra bunului mers al instituției? Și totuși consiliul artistic al Teatrului Național este aproape fictiv. La discutarea pieselor vin doar cîte 2—3 actori, ședințele de consiliu sînt formale, lipsite de ciocniri de opinii.

Oare pe artiștii de azi ai Teatrului Național nu-i doare, ca altădată pe Aristizza Romanescu și Brezeanu, Ciucureasca sau Leonescu, „că nu dăm atențiunea cuvenită pieselor originale, că din piesele străine alegem pe cele mai slabe și mai nepotrivite cerințelor actuale ale unei prime scene și că felul de a le reprezenta este insuficient”? *

Din consiliul artistic mai fac parte și oameni de cultură dinafara teatrului, mulți la fel de absenți din viața acestuia ca și colegii lor de consiliu. Oare nu sînt ei convinși de utilitatea misiunii lor? Din comitetele Teatrului Național au făcut altădată parte scriitori și oameni de cultură ca Odobescu, I. L. Caragiale, N. Iorga, G. Murnu, Octavian Goga, Brătescu-Voinești. Aceștia aveau însă timp să discute zeci de piese originale, să scrie referate ample asupra lor (vezi dosarele de la Arhivele Teatrului Național București), să contribuie la compunerea repertoriului, la reprezentarea lui. De ce ne-ar mira însă acest lucru dacă pentru teatrul în care Caragiale a fost „copist” de roluri și în care Gusti a fost recuziter, nu se găsește un scriitor care să ocupe postul de secretar literar al teatrului?

S-ar părea că de-a lungul rîndurilor de față, căutînd răspunsuri pentru problemele Teatrului Național, mai mult am pus întrebări. Oare răspunsurile nu sînt însă în inșiși întrebările puse și în experiența de altădată a teatrului și, mai mult decît oriunde, în inșiși minunatele forțe creatoare ce există astăzi în Teatrul Național?

Simion ALTERESCU

* Vezi memoriul aflat la Arhivele Statului, București (Arh. T.N.B.), dosar 1245/1897—18/30 decembrie 1897.